

100-годишнина од раѓањето
на Блаже Конески,
поет и филолог (1921-1993)

Чествувана во соработка со УНЕСКО

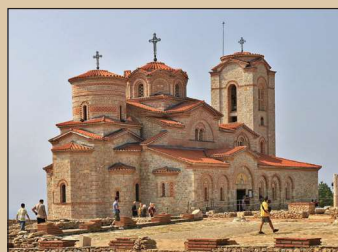

**РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО СКОПЈЕ**

**XLVIII МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА
КОНФЕРЕНЦИЈА НА LIV ЛЕТНА ШКОЛА
НА МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА
МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И
КУЛТУРА**

Охрид, 3 и 4 септември 2021 година

СКОПЈЕ, 2022

**XLVIII МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА
КОНФЕРЕНЦИЈА НА LIV ЛЕТНА ШКОЛА
НА МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА
МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И
КУЛТУРА**

Охрид, 3 и 4 септември 2021 година

Издавач: Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

За издавачот:

проф. д-р Никола Јанкуловски, ректор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

XLVIII меѓународна научна конференција на LIV летна школа на
МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК,
ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА

Уредник: проф. д-р Никола Јанкуловски, ректор на Универзитетот
„Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

Редакциски одбор:

акад. Виктор Фридман

акад. Ала Шешкен

проф. д-р Ордан Чукалиев

проф. д-р Весна Мојсова-Чепишевска

проф. д-р Станислава-Сташа Тофоска

проф. д-р Трајче Стамески

м-р Евдокија Илијевска

Јазична редакција: МОМЕНТ МАЛ ДОО-СКОПЈЕ

Компјутерска обработка: ПЕЧАТНИЦА НАПРЕДОК ДООЕЛ
ТЕТОВО

Печати: ПЕЧАТНИЦА НАПРЕДОК ДООЕЛ ТЕТОВО

Тираж: 150 примероци

СОДРЖИНА

ЛИНГВИСТИЧКА СЕКЦИЈА

(координатор: проф. д-р Станислава-Саша Тофоска) 9

**1.1 ЛИНГВИСТИЧКИТЕ ТРУДОВИ НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ
КАКО ИНСПИРАЦИЈА ЗА ПРОУЧУВАЊЕ НА
МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК 11**

Димитар Пандев
ГРАМАТИЧКИТЕ СОГОВОРНИЦИ НА КОНЕСКИ 13

Грејс Филдер, Елена Петроска
ПРЕКУ КОНЕСКИ ДО ЛЕКОВ 30

Motoki Nomachi
**INTERACTIONS BETWEEN BLAŽE KONESKI AND SAMUIL
BERNŠTEJN: FROM UNPUBLISHED ARCHIVAL MATERIALS
(CORRESPONDENCE FROM KONESKI TO BERNŠTEJN IN
THE 1940s AND 1950s) 43**

Елена Верижникова
БЛАЖЕ КОНЕСКИ И МАКЕДОНСКАТА ЛЕКСИКОГРАФИЈА 62

Лилјана Макаријоска
**ПРИДОНЕСОТ НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ ЗА ПРОУЧУВАЊЕТО
НА МАКЕДОНСКОТО РАКОПИСНО НАСЛЕДСТВО 74**

Симон Саздов
**ГРАМАТИКАТА НА КОНЕСКИ КАКО ВЕЧНА ИНСПИРАЦИЈА
ЗА ПРОУЧУВАЊЕ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК 90**

Гордана Алексова
**КОНЦЕПТОТ НА КОНЕСКИ ЗА „ПОВРЗУВАЊЕ НА
ПЛАНОВИТЕ“ И НЕГОВИОТ ОДРАЗ ВО НАСТАВАТА ПО
МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК 101**

Бојан Петревски
**ПРИЛОЗИТЕ КАКО ЗБОРОВНА ГРУПА ВО ГРАМАТИКАТА
НА КОНЕСКИ И НИВНАТА КЛАСИФИКАЦИЈА ДЕНЕС 115**

Марија Пандева
**МОДАЛНИТЕ ГЛАГОЛИ И МОДАЛНИТЕ ЗБОРОВИ
КАЈ БЛАЖЕ КОНЕСКИ 124**

Мария Хажомия
**БИ-КОНСТРУКЦИИ В ЛИТЕРАТУРНОМ ТВОРЧЕСТВЕ
БЛАЖЕ КОНЕСКОГО 136**

1.2. ЗА ПРЕПЕВИТЕ НА И ОД БЛАЖЕ КОНЕСКИ	149
Лидија Танушевска ОЧУДЕНИ ИМЕНСКИ ЗБОРОВИ ВО ПРЕПЕВИТЕ НА КОНЕСКИ ОД ПОЛСКИ ЈАЗИК	151
Силвана Симоска ПРЕПЕВИ ПРЕД ПРЕМИНОТ: <i>ТАЖАЧКАТА</i> (ГЕРМАНСКИ КЛАСИЦИ) ВО ПРЕПЕВ НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ	162
Милена Касапоска-Чадловска ЈАЗИЧНА АНАЛИЗА НА ФРАНЦУСКИОТ ПРЕПЕВ НА „БОЛЕН ДОЈЧИН“ ОД БЛАЖЕ КОНЕСКИ	173
 2. МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И ДРУГИТЕ ЈАЗИЦИ	187
Марјан Марковиќ ФОРМАЛНА И СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА НА ПРАСЛОВЕНСКИОТ КОРЕН *ZьR- ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	189
Рајна Драгићевић СЕМАНТИКА ПРИДЕВА КОЈИМА СЕ ОЗНАЧАВА ТЕМПЕРАТУРА У СРПСКОМ, МАКЕДОНСКОМ И ДРУГИМ ЈЕЗИЦИМА	198
Елка Јачева-Улчар МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК <i>vs.</i> БУГАРСКИОТ. ИСТОРИСКИ ПРЕГЛЕД И СОВРЕМЕНОСТ	217
Елени Бужаровска, Лилјана Митковска НЕМАРКИРАНА ПРОМЕНА НА ВАЛЕНЦИЈАТА: ТРАНЗИТИВИЗАЦИЈА НА ГЛАГОЛИ СО ПРЕДЛОШКИ ОБЈЕКТ	235
Бобан Карапејовски ФУНКЦИОНАЛНАТА РЕЧЕНИЧНА ПЕРСПЕКТИВА И ЧЛЕНОТ	252
Биљана Стојановска, Михаела Матешиќ ДЕИКТИЧКИТЕ ЗБОРОВИ И ТЕКСТОТ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ХРВАТСКИОТ ЈАЗИК	262
Lidija Cvikić, Jelena Cvitanušić PARALELNI KORPUSI U UČENJU SRODNIH JEZIKA: VEZNICI <i>BUDUĆI DA, ZATO ŠTO, JER</i> I NJIHOVI MAKEDONSKI PRIJEVODNI EKVIVALENTI	274

Tamara Turza-Bogdan RAZVOJ PISMENOSTI I USVAJANJE JEZIKA OBRAZOVANJA NA PRIMJERU TRIJU JEZIKA: HRVATSKOG, MAKEDONSKOG I SLOVENSKOG	298
Руска Ивановска-Наскова ЕЛЕКТРОНСКИ РЕЧНИЦИ НА МАКЕДОНСКИОТ И НА ИТАЛИЈАНСКИОТ ЈАЗИК: СОСТОЈБА И ПЕРСПЕКТИВИ	314
Емилија Бојковска, Емина Авдиќ МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ВО РАСПОН МЕЃУ ДОМАШНОТО И ВЛИЈАНИЕТО НА ТУЃОТО	332
Ирина Бабамова СТРУКТУРНИ ОСОБЕНОСТИ НА ТЕРМИНИ И ТЕРМИНОЛОШКИ ИЗРАЗИ ВО ФРАНЦУСКИОТ ЈАЗИК ПОВРЗАНИ СО КОВИД-ПАНДЕМИЈАТА И НИВНИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	349
Милена Саздовска-Пигуловска УПОТРЕБА НА ЕВРОЖАРГОНОТ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	367
Лилјана Макаријоска, Бисера Павлеска-Георгиевска СПОРЕДБЕНИТЕ ЗООНИМСКИ ФРАЗЕМИ ВО ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ КОНТЕКСТ	387
Сања Михајловиќ-Костадиновска ПРЕВЕДУВАЊЕТО ФРАЗЕОЛОШКИ ИЗРАЗИ ОД ШПАНСКИ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ПРЕКУ ПРИМЕРИ ОД КНИГАТА „ПИШУВАЧИТЕ НА ПИСМА“ ОД БЕАТРИС ОСЕС	408
Радица Никодиновска ЈАЗИЧНО-КУЛТУРОЛОШКИ ПРЕМОСТУВАЊА ПРИ ПРЕВЕДУВАЊЕТО ДЕТСКА ЛИТЕРАТУРА НИЗ ПРИМЕРИ ОД РОМАНОТ „ПОЛИКСЕНА СО ПРАСЕТО“ ОД БЈАНКА ПИЦОРНО И ЗБИРКАТА „ИТАЛИЈАНСКИ ПРИКАЗНИ“ ОД ИТАЛО КАЛВИНО	432
ЛИТЕРАТУРНА СЕКЦИЈА (координатор: проф. д-р Трајче Стамески)	449
1. УМЕТНИЧКИОТ И КНИЖЕВНО-НАУЧНИОТ УНИВЕРЗУМ НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ	451
Весна Мојсова-Чепишевска ДЕТЕТО ВО ГОЛЕМИОТ ПОЕТ КОНЕСКИ	453
Славица Србиновска БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО СВЕТОТ НА ПЕШНАТА И НА ЛЕГЕНДАТА	462

Људмил Спасов НЕКОИ ЗАБЕЛЕШКИ ВО ДНЕВНИЦИТЕ НА АКАДЕМИК АЛЕКСАНДАР СПАСОВ ПОСВЕТЕНИ НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ	479
Искра Тасевска Хаџи-Бошкова ЕПИТАФОТ НА КИРИЛ ПЕЈЧИНОВИЌ КАКО КНИЖЕВНОИСТОРИСКИ И ЖАНРОВСКИ ФЕНОМЕН ВО ИСТРАЖУВАЊАТА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ	487
Марија Ѓорѓиева Димова МЕТАЛИРСКИТЕ ВАРИЈАЦИИ ВО ПОЕЗИЈАТА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ	498
Марина Даниловска, Марина Спасовска БЛАЖЕ КОНЕСКИ И ФОЛКЛОРОТ	516
Славица Петровска-Ѓорѓевска УЛОГАТА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО ПОПУЛАРИЗАЦИЈАТА НА ТИКВЕШКИОТ ЗБОРНИК	526
Лидија Капушевска-Дракулевска ПОЕТСКИТЕ СОЗВУЧЈА: КОНЕСКИ VS. БЛОК И ГОГОЉ	536
Намита Субиото ПОЕЗИЈАТА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКА КУЛТУРА НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО ЉУБЉАНА: ЕДЕН ОБИД	545
Јелена Стошић, Мирјана Д. Бојанић Ћирковић КЊИЖЕВНОНАУЧНИ И ЛИНГВИСТИЧКИ НАЗОРИ БЛАЖЕТА КОНЕСКОГ	553
Иван Антоновски МЛАДИОТ КОНЕСКИ И ДРАМСКИОТ ТЕКСТ	569
2. МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА НАСПРЕМА ДРУГИТЕ ЛИТЕРАТУРИ И КУЛТУРИ	579
Zlatko Kramarić ZAŠTO SAM SE 2011. OSJEĆAO MAKEDONCEM ILI ZAŠTO VOLIM „MALE NARODE“	581

Ема Лакинска ДИЈАЛОГОТ НА МАКЕДОНСКАТА СОВРЕМЕНА КНИЖЕВНОСТ СО СВЕТСКОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО (СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ: ДРАМАТА <i>ШЕХЕРЕЗАДА – ЦРНА КОМЕДИЈА ВО ИЛЈАДА И ЕДНА МИНУТА</i> НА СРЃАН ЈАНАКИЈЕВИЌ)	590
Дарин Ангеловски КЛАСИЧНАТА КУЛТУРА ВО МАКЕДОНСКИОТ СОВРЕМЕН РАСКАЗ	608
Жарко Иванов <i>МАЛИОТ ЧОВЕК ВО ГОЛЕМИОТ КНИЖЕВЕН СВЕТ</i> РЕЦЕПЦИЈАТА НА „ЧОВЕЧУЛЕЦ“ ОД АЛЕКСАНДАР ПРОКОПИЕВ ВО ЕВРОПСКИОТ КНИЖЕВЕН КОНТЕКСТ	618
Татјана Б. Ефтимоска ДЕТЕТО-РАСКАЖУВАЧ ВО РОМАНИТЕ „МАЦУН“ НА В. УРОШЕВИЌ И „SEMPER IDEM“ НА Ѓ. ЛЕБОВИЌ, ИЛИ: ДАЛИ СЕ ДЕЦАТА РАСКАЖУВАЧКИ ПРОЛЕТАРИЈАТ? ..	636

Бојан Петревски

Филолошки факултет „Блаже Конески“
 Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје
 bojan_petrevski@yahoo.com

ПРИЛОЗИТЕ КАКО ЗБОРОВНА ГРУПА ВО ГРАМАТИКАТА НА КОНЕСКИ И НИВНАТА КЛАСИФИКАЦИЈА ДЕНЕС

Апстракт: Во рефератот се тргнува од класификацијата на прилозите во Граматиката на Конески, според која се издвоени четири групи. Потоа се изнесени неколку перспективи за дополнителна класификација на прилозите во македонскиот јазик. Во таа смисла, се посочуваат повеќе групи прилози, од кои поголемиот дел допрва треба да бидат истражени, какви што се, на пример, т. н. прилози рамки и метајазичните прилози. Посебно се разгледува и прашањето за релацијата помеѓу прилозите и синтаксичките функции на аргументот на кој се однесуваат, па се посочуваат примери за прилози што го модификуваат предикатот, од една страна и субјектниот, акузативниот и дативниот аргумент, од друга.

Клучни зборови: прилог, значење, предикат, аргумент, функција

1. Прилозите во Граматиката на Конески и неколку белешки за нив во македонската граматичка традиција

Од Граматиката на Конески се тргнува кога станува збор за која и да е зборовна класа во македонскиот јазик, вклучително и за прилозите, кои тој ги дефинира како „зборови што, стоејќи најчесто при глагол, го објаснуваат поблиску дејството по качество или по некоја дадена околност“, при што ги посочува примерите „убаво пее“ и „рано станува“. Притоа, како што забележува, поретки се „прилозите при придавка (а тоа значи и при друг прилог)“, при што ги посочува примерите „чудно убава песна“ и „многу убаво пее“ (Конески 1999: 343). Во врска со именките, наведува дека се употребуваат само прилозите за количество: „многу работа“ и „малку вода“ (Конески 1999: 343–344).

Конески (1999: 344) посочува дека прилозите се зборовна група што најмногу влегува во врски со другите зборовни групи и со полнозначните и со службените, затоа што, како што вели, „имаме постојан процес на адвербијализирање на именски, придавски,

глаголски и други состави, така што најголемиот број на прилозите потекнува отаде, а од друга страна имаме ред заемности помеѓу прилозите и – предлозите, сврзниците, честиците“. Притоа, дополнува дека: „прилогот се јавува како еден вид раскрсница помеѓу полнозначните и службените зборови“, но и покрај тоа, „ја чува својата изделеност на посебна зборовна група“.

Делот за прилозите во Граматиката на Конески содржи два поддела – за потеклото и за значењето на прилозите. Во натамошниот текст ќе стане збор за вториот дел, а потоа и за некои аспекти на класификацијата на оваа зборовна група на современ план.

Во поглед на значењето на прилозите, Конески (1999: 353) изделува четири групи – прилози за време, за место, за начин и за количество и степен. Тој изложува еден преглед на прилозите, па како прилози за време ги посочува: *кога, сега, некогаш, вчера, некои, уште, другиден, лани, оломнани, лејоска, зимоска, рано, доцна, после, одамна, неке, дење, зиме, лејше*. Како прилози за место ги посочува: *каде, овде, онде, некаде, горе, долу, оздола, озгора, дома, близу, далеку, високо, ниско, најпред, назад, лево, десно*. Како прилози за начин ги посочува: *како, вака, така, инаку, некако, викум, редум, бодинаница, ридана, молкома, весело, смешно, тешко*. Како прилози за количество и степен ги посочува: *олку, толку, неколку, многу, малку, уште, досега, дури, веќе, одвај, двојно, тројно, стотику*. Во таа смисла, за одбележување е дека како прилози за количество и степен ги посочува и *дури* и *веќе*, кои денес се класификуваат како партикули. Конески (1999: 353) посочува и дека од прилозите често се регрутираат и т.н. модални зборови: „Исто така, имаме извесни прилози што се јавуваат и во служба на т.н. модални зборови, кои не се наоѓаат вклучени граматички во склопот на реченицата, ами даваат извесен тон спрема кој треба да се сфаќа содржината на реченичното искажување.“

Бидејќи во граматичките описи на македонскиот јазик воопшто (на пример, в. Минова-Ѓуркова 2000: 217–219) се посочуваат и прилошки определби за причина/цел, допуштање (концесија) и услов, се наметнува прашањето дали има, освен прилошки определби и прилози за причина, за допуштање (концесија) и за услов. Одговорот на тоа прашање е потврден. Во таа смисла, како прилози за причина се издвојуваат *зошто* и *затоа* (од кои првиот е прашален, а вториот – анафорски). Како прилози за концесија (кои содржат негирана причина) се издвојуваат, меѓу другите, *неишребно* и *ненамерно*. Станува збор за случаите од типот на (1) и (2). На прв поглед, тие би се интерпретирале како прилози за начин, пред сè затоа што се регрутирани од класата на придавките.

Сепак, значењата се концесивни: ‘се нервираш, иако нема потреба’/‘ги навреди, иако немаше намера’. Во врска со примерот (1), начинското толкување, според кое исказот би одговарал на прашањето *Како се нервира?* е исклучено. Во врска со примерот (2), прашањето *Како ти навреди?* е можно, но тоа не ја исклучува концесивната нијанса и според тоа, ни можноста барем за двојна интерпретација.

(1) *Се нервира **нејој**требно.*

(2) *Ги навреди **ненамерно.***

Во таа смисла, може да се зборува и за прилози за услов. Примери за такви прилози се (3) и (4). Значењето на првиот е ‘ако се разгледува од општествен аспект, ова е проблем’, а на вториот – ‘ако се разгледува етички, чинот е дискутабилен’. За случаите од тој тип ќе стане збор понатаму.

(3) *Ојшшесшвено, ова е шроблем.*

(4) *Ешшчки, чинош е дискушабилен.*

Најпосле, има и прилози што во даден контекст изразуваат последица, иако во граматичката традиција не се посочуваат прилози, па дури ни прилошки определби за последица. Станува збор за случаите од типот на (5), чија парафраза би била во форма на последична реченица: ‘ја истрижа косата, така што сега ѝ е кратка’, а можна е дури и придавската формализација во проста реченица, како што покажува примерот (6). Иако прилогот функционира како одговор на прашањето *Како?*, неговиот резултативен карактер е неспорен.

(5) *Ја иштрижа косаша **крайко.***

(6) *Ја иштрижа косаша **крайка.***

2. Дополнителни аспекти на класификацијата на прилозите

Во натамошниот текст ќе бидат посочени неколку дополнителни групи прилози, од кои значителен дел допрва треба да се разгледаат подробно во македонскиот јазик. Во таа смисла, Бонами, Годар и други (Bonami, Godard et al. 2004: 145) посочуваат дека има широка согласност за основните семантички класи на оваа зборовна група: прилози на говорни чинови, конективи, евалуативи, модални прилози, агентиви (прилози ориентирани кон субјектот), прилози рамки, прилози за фреквенција, за траење, за степен, за начин.

Со прилозите на говорни чинови зборуваачот не ја модификува пропозицијата, туку го квалификува чинот на нејзиното изрекување. Станува збор за прилозите од типот на *искрено* употребени во контексти од типот на (7)⁷⁷.

(7) *Искрено*, ова не го очекувавме.

Со евалуативните прилози, од типот на *парадоксално*, *поразително*, *неправедно*, зборуваачот ја оценува пропозицијата како објективна, субјективна, логична, нелогична, пожелна, непожелна итн., во контексти како (8) и (9). Нивна карактеристика е што се прозодиски издвоени, како што покажуваат примерите, за разлика од соодветните варијанти со прилози за начин. Во таа смисла, значењето на примерот (9) е ‘таа ја заврши кариерата, а тоа е поразително’, а на примерот (10) – ‘таа ја заврши кариерата на поразителен начин’.

(8) *Парадоксално*, тој ја зајосстави само својата работа.

(9) *Поразително*, таа ја заврши кариерата.

(10) Таа ја заврши кариерата *поразително*.

Модалните зборови од типот на *веројатно* и *ситурно*, со кои се изразува епистемична модалност, исто така, се изделени како одделна група, на **модални прилози**, во контексти како (11). Во тој поглед, Конески (1999: 353) ја илустрира разликата помеѓу прилозите и модалните зборови со примерите (12) и (13.)

(11) *Веројатно*, нема да ни остане многу време.

(12) Тој многу *ситурно* таа.

(13) *Ситурно*, тоа е многу убаво смислена работа.

Примерите за условни прилози, посочени претходно (3), (4), се разгледуваат под терминот **прилози рамки**. Во таа група влегуваат прилозите од типот на *описително*, *лингвистички*, *законски*, *теоретски*, со кои се изразува перспективата од која се разгледува пропозицијата, во случаи од типот на (14) и (15), чии значења се ‘од законски аспект’ и ‘од теоретски аспект’.

(3) *Описително*, ова е проблем.

(4) *Етички*, чинот е дискутабилен.

(14) *Законски*, тоа ја изведоа работата проблематично.

⁷⁷ Менгено (Maingueneau 2014: 94) го употребува терминот *прилози на енонцијација*, широко прифатен во француската лингвистика (сп. Moeschler, Auchlin 2013: 70; Riegel, Pellat et al. 2014: 653–654), а како примери ги посочува *сериозно* и *искрено* (во контексти како примерот 7).

(15) *Теоретиски, иџоа не е исклучено.*

Менгено (Maingueneau 2014: 93–94) го употребува терминот *прилози на гледна точка*. Тие го упатуваат адресатот во кои рамки треба да го толкува исказот, од што произлегува и терминот *рамки* (*frames*). Тие најчесто се јавуваат прозодиски неинтегрирани, т. е. тематизирани, но покажуваат варијантност во тој поглед, па се јавуваат конструкции од типот на (16), но и на (17).

(16) *Синџаксички, ова љрашање е инџересно.*

(17) *Ова љрашање е синџаксички инџересно.*

Т.н. **агентови**, од типот на *оџоворно, исџлашено* итн., се прилози ориентирани кон субјектот. На пример, во случаите од типот на (18), прилогот – *исџлашено*, се однесува, пред сѐ, на субјектот, а не на настанот. Во таа смисла, значењето е ‘кога влезе, тој беше исплашен’, а не ‘неговото влегување беше исплашено’. Токму затоа, можна е и трансформација со придавска конструкција (19).

(18) *Тој влезе исџлашено.*

(19) *Тој влезе исџлашен.*

Во тој контекст, се поставува прашањето за можноста за алтернација на прилошката со придавска варијанта. Начелно, глаголско-прилошките комбинации зависат од тоа каква карактеристика изразува прилогот. Во таа смисла, глаголите се најсообразни со прилозите што изразуваат ментални и емоционални состојби. Тоа го покажуваат примерите (20) и (21) наспрема (22) и (23), од кои последниот е исклучен. Сите искази содржат ист предикат, но прилошката варијанта е можна кога се изразува ментална состојба (во случајот, нервоза), а е исклучена кога се изразува физичка состојба (во случајот, наврнатост).

(20) *Влезе нервозен.* (‘кога влезе, беше нервозен’)

(21) *Влезе нервозно.* (‘влезе на нервозен начин’)

(22) *Влезе наврнайџ.* (‘кога влезе, беше наврнат’)

(23) **Влезе наврнайџо.*

За разлика од тие случаи, во случаите од типот на (24) и (25) прилозите се еднозначно ориентирани – го модификуваат само предикатот, па парафразите може да бидат само ‘неговото реагирање беше неочекувано’ и ‘нивниот начин на работа е рачен’,

а не и ‘кога реагираше, беше неочекуван’ и ‘кога работат, тие се рачни’. Следствено, придавските, депиктивни варијанти, се исклучени (26), (27).

(24) *Реа̑тираше неочекувано.*

(25) *Рабо̑и̑а̑и̑ рачно.*

(26) **Реа̑тираше неочекуван.*

(27) **Рабо̑и̑а̑и̑ рачни.*

Како одделна група во класификацијата за која станува збор се изделени и **конективните прилози**, од типот на *сепак*. Тие се семантички разнородни, но ги обединува тоа што обезбедуваат врска меѓу претходниот и следниот контекст. Во таа смисла, *сепак*, чие значење е ‘и покрај тоа’ (или ‘и покрај сè’), реферира анафорски и секогаш има концесивно значење (28), кое може да се изрази со класична прилошка определба (*и ѝо̑крај ѝо̑а*) (29). Според тоа, ако се тргне од значењето има основа *се̑ѝак* да се разгледува како концесивен прилог, иако по традиција се класификува како партикула.

(28) *Мно̑у сакам да ос̑ѝанам. Се̑ѝак, нема да можам.*

(29) *Мно̑у сакам да ос̑ѝанам. И ѝо̑крај ѝо̑а, нема да можам.*

Како одделна група се издвојуваат и **прилозите за фреквенција** (од типот на *чес̑ѝо* и *рей̑ко*, 30) и **прилозите за траење** (од типот на *дол̑о* и *кра̑ѝко*, 31). Во македонската граматичката традиција и едните и другите често се посочуваат меѓу прилозите за време (на пример, в. Минова-Ѓуркова 2000: 218).

(30) *Чес̑ѝо се гледаме.*

(31) *Дол̑о ѝе чекам.*

Најголема варијантност покажуваат прилозите што традиционално се класификуваат како начински. Во таа смисла, како што беше посочено, некои прилози го модификуваат само предикатот, други – само субјектот, а трети – и субјектот и предикатот. Освен нив, се јавуваат и прилози во врска со аргументи во другите синтаксички функции, т. е. акузативната и дативната. Прилозите во врска со акузативниот референт може да бидат резултативни. Тие изразуваат состојба што произлегува од настанот, од типот на примерот за прилог што изразува последица, посочен претходно (5). Сличен пример е (32), чие значење е

резултативно – ‘ја изненадија, така што се чувствуваше пријатно’, макар што е неспорно дека исказот одговара и на прашањето *Како ја изненадија (пријатно или непријатно)?*.

(5) *Ја исприжа косаџа **крајко**.*

(32) *Ја изненадија **пријатно**.*

Сепак, не е секој прилог ориентиран кон акузативниот аргумент од резултативен карактер. На пример, во (33) и (34) прилозите се ориентирани кон акузативниот аргумент, но имаат концесивно значење: ‘го наградија, иако не заслужи’/‘ја посетија, иако не очекуваше’. Од друга страна, во (35) прилозите се однесуваат на акузативниот аргумент, но имаат депиктивно значење, т. е. изразуваат карактеристика актуелна во интервалот на настанот: ‘кога ја купија куката, беше евтина, а кога ја продадоа, беше скапа’. Во врска со прилозите ориентирани кон акузативниот аргумент, се изделуваат и случаи од типот на (36), чие значење е ‘те сфаќам дека имаш добра намера, наспрема (37), каде што прилогот е ориентиран кон субјектот, а значењето – ‘имам добра намера кога те советувам’.

(33) *Го наградија **незаслужено**.*

(34) *Ја посетилја **неочекувано**.*

(35) *Ја купија куката **евтино**, а ја продадоа **скапо**.*

(36) *Ти благодарам за советите, **те сфаќам добронамерно**.*

(37) *Те советувам **добронамерно**.*

Во поглед на синтаксичките функции, треба да се одбележи дека има и случаи во кои прилогот се однесува на дативниот аргумент, од типот на (38), чие значење е концесивно: ‘им посвети внимание, иако не заслужија’.

(38) *Им посвети внимание **незаслужено**.*

Посочените примери само отвораат некои од перспективите за дополнителна класификација на прилозите во македонскиот јазик. Дека листата не е исцрпена, покажуваат, на пример, метајазичните прилози, кои се однесуваат, главно, на изборот на лексиката. Според Гимие (Guimier 1996: 133–135), тие опфаќаат и насоки за толкување потенцијално двозначни конструкции, коментари за должината на исказот, реформулации итн. Типични примери за нив се прилозите *буквално* и *метафорично*. Примарно, тие функционираат како прилози за начин, како што покажуваат примерите (39) и (40), каде што парафразите може да бидат: ‘немој

да ме сфаќаш на буквален начин’/‘се изразив на метафоричен начин’. Во (41) и (42), пак, функционираат како метајазични прилози, па може да се дополнат со *кажано*: ‘буквално кажано’/‘метафорично кажано’⁷⁸.

(39) *Немој да ме сфаќаш **буквално**.*

(40) *Се изразив **мeтaфopичнo**.*

(41) *Такви случаи има, **буквално**, на секој чекор.*

(42) *Настјанов е, **мeтaфopичнo**, Појемкиново село.*

3. Заклучни белешки

Од четирите основни групи прилози издвоени од Конески, особено разнородни се т.н. прилози за начин. Во таа смисла, голем дел од прилозите регрутирани од класата на придавките на прв поглед функционираат начински, но имаат други значења. Од друга страна, некои од т.н. начински прилози го модификуваат само предикатот, други – само субјектот, а трети – и субјектот и предикатот, што допрва треба да се разгледа подробно. Во тој поглед, мошне интересна е и конкурентноста помеѓу прилошките и придавските, депиктивни варијанти, која зависи од тоа дали се модификува само предикатот, и предикатот и субјектот или само субјектот.

Освен на субјектот, прилозите може да се однесуваат на акузативниот и на дативниот аргумент. Колку се тие случаи раширени во македонскиот јазик и со кои значења, може да се одговори категорично само со емпириско истражување. Одделно треба да се разгледуваат и евалуативните прилози и прилозите рамки (прилозите на гледна точка). Во врска со вторите, треба да се утврди каква може да биде нивната функција во информациската структура, бидејќи во голема мера покажуваат варијантност во тој поглед, што се одразува и прозодиски. Како јасно издиференцирана група се налагаат и метајазичните прилози, кои се однесуваат на формата на исказот.

Граматиката на Конески е и основа и поттик за секоја натамошна анализа на прилозите во македонскиот јазик, а одговори на некои од прашањата отворени во овој текст може да се најдат и во неговиот опус, кој е корпус што отвора широки перспективи за дополнителна анализа на разгледаната зборовна класа.

⁷⁸ Менгено (Maingueneau 2009: 56–57) ги разгледува прилозите во таква употреба под терминот *метадискурс*, под кој ги подразбира коментарите на зборуваачот што се однесуваат на енонцијацијата (продукцијата на исказите) (Charaudeau, Maingueneau 2002: 373).

Користена литература:

- Конески, Блаже 1999: *Граматика на македонскиот литературен јазик*, Детска радост. Скопје.
- Минова-Ѓуркова, Лилјана 2000: *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*. Второ издание. Скопје: Магор.
- Bonami, Olivier, Godard, Danièle et al. 2005: „Adverbs classification“, *Handbook of French Semantics*. Corblin, Francis, De Swart, Henriëtte (eds.), Center for the Study of Language and Information, 143–184.
- Charaudeau, Patrick, Dominique Maingueneau (ed.) 2002: *Dictionnaire d'analyse du discours*. Paris: Seuil.
- Guimier, Claude 1996: *Les adverbes du français*. Paris: Éditions Ophrys.
- Maingueneau, Dominique. 2009: *Les termes clés de l'analyse du discours*. 2e éd. Paris: Édition du Seuil.
- Maingueneau, Dominique 2014: *La syntaxe du français*. 2e éd. Paris: Hachette Supérieur.
- Moeschler, Jacques, Antoine, Auchlin 2013: *Introduction à la linguistique contemporaine*. 3e éd. Paris: Armand Colin.
- Riegel, Martin, Pellat, Jean-Cristophe et al. 2014: *Grammaire méthodique du français*. 5e éd. Paris: Presses Universitaires de France.